

Ana Tanrıçanın Geri Dönüşü: Bakire Meryem ve Efes Konsülü ve Teotokos

Return of the Mother Goddess: Virgin Mary and Council of Ephesus and Teotokos

Mustafa TÖZÜN

Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

ÖZET:

Bu çalışmada, ana tanrıçanın Hıristiyan inancında **Meryem Ana** ile nasıl özdeşleştirildiği üzerine görüşler özetlenmeye çalışıldı. Hıristiyanlıkta, Meryem Ana, Ana tanrıça'ya ait bütün unvanların sahibi olmuştur: **Tanrı'nın Taşıyıcısı, Göğün Kraliçesi, Ölümlere Hayat Veren ve Günahların Bağışlayıcısı, Deniz Yıldızı (Stella Maris), Hayvanların Hanımefendisi, Bakire Doğum Yapan ve diğerlerinin. Efes Konsülü'nde (MS 431)**, Bizans Piskoposu **Nestorius**'a karşı olarak İsa'nın birliği ve Meryem'in Tanrı'nın Annesi (**Teotokos**) olduğu kabul edildi. **Anne Catherine Emmerich**'in vizyonlarına dayanarak, 1903'de **Papa Leon XIII**, sonra **Papa Pius X** Meryem Ana'nın Efes'te yaşadığını savlayan **Efes Tezi**'ni desteklediler. Meryem Ana'nın Efes'te yaşadığı ve 63 yaşındayken, **15 Ağustos** günü göğe yükseldiği inancı kabul edildi. **15 Ağustos**'ta, eski çağlarda, **Artemis** ile özdeşleşen tanrıça **Anahit**'e **beyaz boğalar kurban** edilirdi. Sonuç olarak söyleyebiliriz ki; İsis, İnanna, İştâr, Astarte, Aşera, Artemis, Kibele gibi isimlerle anılan Ana tanrıça'ya ait bütün özellikler ve unvanlar Hıristiyanlıkta Meryem Ana'da toplanmıştır.

Anahtar kelimeler: Meryem, Ana Tanrıça, Artemis, İsis, Efes, Teotokos

ABSTRACT:

In this study, it was attempted to summarize the views on the main goddess identified with Mother Mary in the Christian faith. In Christianity, Mother Mary is the owner of all the titles of the Mother Goddess: **the Carrier of God, the Queen of the Skies, The woman who gives life to dead people and the Forgiver of Sins, the Starfish (Stella Maris), the lady of the animals, the Virgin and others**. Against the Byzantine bishop **Nestorius**, in the Council of Ephesus (AD 431), it was accepted to be the union of Jesus, and Mary as the Mother of God (**Teotokos**). Based on the visions of **Anne Catherine Emmerich; Pope Leon XIII** in 1903 and then **Pope Pius X** supported the Ephesus Thesis, which claimed that Mother Mary lives in Ephesus. It was accepted as a belief that Mother Mary lived in **Ephesus** and when she was 63 years old, rose to the chest on **August, 15. On August 15, white bulls** had been sacrificed to **Anahit**, the goddess identified with **Artemis**, in ancient times. As a result, we can say; all the features and titles of Mother Goddess, such as Isis, Inanna, Ishtar, Astarte, Ashera, Artemis, Kybele, were gathered in Mother Mary in Christianity.

Keywords: Mary, Mother Goddess, Artemis, Isis, Ephesus, Teotokos

1. **Amaç:** Bu çalışmamızda, ana tanrıçanın Hıristiyan inancında Meryem Ana ile nasıl özdeşleştirildiği üzerine görüşlerimizi özetlemeye çalışacağız.

2. Ana Tanrıçanın izinde:

Antik Mısır'da Ana Tanrıça, **İsis** adıyla bilindi.

İsis: "BEN İSİS, OLMUŞ; OLAN VE OLACAĞIM; BUGÜNE DEK HİÇBİR FANİ ÖRTÜMÜ KALDIRMAMIŞTIR."

İsis'in yüzü ve vücudu insan ile hakikat arasında sonsuza dek çekili olan cehalet ve duygusallığı sembolize eden **kırmızı bir örtü**yle kaplıdır. **İsis** avama, inançsız ve ilgisiz insanlara yüzünü göstermez, çünkü onlar görünmez âlemlerin gizli süreçlerini anlayamazlar (Hall, 2017).

Ana Tanrıça, ismini değişik coğrafya ve zamanlarda farklı farklı bildirir. **Halikarnas Balıkçısı** (Cevat Şakir Kabaağaçlı) ana tanrıçanın izini sürer: "*Frigya bölgesinde Semele adı ile anılan ana tanrıça, Orta Anadolu'da Kybele ya da Hepa ismiyle anılır, Lykia'da ise Lat olur. Hepa, Batı Anadolu'ya geçtiğinde Hebe ismini alır. Anadolu göçmeni Pulasatiler, Hebe'i Kudüs'e taşırlar ve burada da Hebe, Havva'ya dönüşür. Havva Ana tanrıçası, burada Kudüs'ün önemli kahramanı Adamos ile evlendirilir.*" (Kutsal kitaplara geçmiş **Âdem ile Havva mitinin** ortaya çıkışı), (Kabaağaçlı, 2001'den aktaran Sivri & Kuşça, 2013).

Orta Doğu'nun ilk egemen tanrıça figürü olan aşkın ve bereketin koruyucusu tanrıça Sümer'de **İnanna** olarak bilinir. Babil'de **İştâr**, Anadolu'da **Kybele**, Yunanistan'da **Aphrodite/Demeter**, Roma'da **Venus** gibi farklı isimler alan tanrıça, verimliliğin "kutsal bir dişi" tarafından korunması geleneğini temsil eder (Caner, 2004'den aktaran Kurt Fidan, 2013).

İslam Öncesi Türk inanışlarında da ata ruhları gördüğümüz gibi dişi ruhlara da rastlarız. Ancak Türk inanışında ruhlara saygı duyulur, tapınma yoktur. Bu nedenle ana tanrıçanın karşılığı yerine **Fuzuli Bayat**, *Mitolojik Ana* denmesini tercih eder (Bayat, 2007). Türklerde dişi ruhlardan **Ayızıt**, **Umay Ana** ve **Kübey Ana**'yı örnek olarak ele alabiliriz. Bu dişi ruhların temel özelliklerinin, aşağıda detaylı olarak sunulacak olan diğer kültürlerdeki ana tanrıçaların temel özelliklerine benzer olarak *üretkenlik, bereket verme, şifa verme ve koruyuculuk* olduğunu söyleyebiliriz. **Ayızıt**, güzelliğin sembolüdür. Bu anlamda Sümer ve Yunan mitlerindeki **İştâr** ve **Afrodit'e (Venus)** benzemektedir. Simgesi, Kuğu kuşudur. Ayızıt, gökten gümüş tüylü bir kısrak suretinde inmektedir. Yele ve kuyruklarını kanat gibi kullanmaktadır. "Ayızıt töreni"nde kadının yüksek ses ile gülmesi kadının hamile kalacağı anlamını taşımaktadır. Ayızıt'ın kadınlar ve çocuklar ile birlikte dişi hayvanları ve hayvan yavrularını koruduğu da söylenmektedir. İnsanları koruyan Ayızıtlar, yaz günlerinde güneşin doğduğu yerde, hayvanları koruyan Ayızıtlar da kış günlerinde güneşin doğduğu yerde bulunmaktadır. Türk mitolojisinde iyi/koruyucu ruhlardan biri olan **Umay**, çocukların ve lohusa kadınların koruyucusu olarak nitelendirilmektedir. Zira **Umay-Ayızıt** gökteki **süt gölünden** su ve süt getirerek çocuğun boğazına ruh ve can olarak bir damla dökmekte ve ona hayat sağlamaktadır. Ayrıca hamile kadınların doğum ağrılarını hafifletebilme ve doğumdan sonra üç gün boyunca başında bekleme gibi meziyetlere de sahip olan Umay, görünüş olarak bazen beyaz saçlı, beyaz

kıyafetli bir insan, bazen de kuş şeklinde tasvir edilmiştir. **Umay Ana** ile aynılık gösteren bir başka varlık da, **Kübey Ana/Hatun**'dur. Doğum yapan kadınları koruyan ve çocuğa ruh veren bir varlıktır. Yaşam ağacı Uluğ Kayın'ın içinde yaşayan **Kübey Ana**, süt gölünden tulumlarla süt getirerek doğacak çocuğun ağzına damlatmaktadır. O, yarı beline kadar çıplak olup, ayakları ve bacakları ağaç kökünü andırmakta ve göğsünden sağaltıcı özelliği olan bir süt vermektedir. Orta yaşlı bir görünüme sahip olan Kübey Ana, şişman olmayıp, ciddi bakışlara sahip, uzun saçlıdır. Hamile kadınların doğum esnasında gökten inip görülmeyecek biçimde yanlarında durmakta ve doğumun üçüncü gününe kadar beklemektedir (Küçük, 2013).

Meryem Ana ile konuyu bağlayacak olmamızdan dolayı Yahudilerde ana tanrıça inancına da değinmemiz yerinde olacaktır. Babil'de **İştar** olarak bilinen ana tanrıça Yahudilerde **Aşera (Asherah)** olarak bilinmektedir. **İştar, Astarte ve Aşera** kelimeleri İngilizce STAR (= Yıldız) kelimesiyle aynı kökten gelmektedir. Aynı ana tanrıça değişik coğrafyalarda sadece isim değiştirmektedir, diyebiliriz.

İbranicesi **Aşera** olan **Atirat** bir Kenan tanrıçasıdır ve **El**'in eşi ve aynı zamanda "Denizlerin Kraliçesi"dir. Tanrı **El**'in adı Sümer'de **Anu** olarak bilinir. El, Babil'de Babil'in El'i anlamında Baal olarak bilinir. Aşera da bu tanrının eşi anlamında; **Elat, Anat, Baalat** isimlerini alır. İbraniler'de **El (Anu), Yahve**'ye dönüştürülmüş ve **Aşera, Yahve'nin eşi** olarak tanınmıştır. "İlk tek tanrılı din olarak tanınan Yahudilik'te ana tanrıçaya ne olmuştur?" sorusu akla gelmelidir. Aşera kelimesinin "*Doğru yolda gitmek veya dosdoğru gitmek*" anlamındaki bir fiilden türetilmiş olabileceği düşünülmektedir (Yazar Notu: Sıratel Müstakıym ile aynı anlama gelmekte). Denizi arşınlayan, denizde yürüyen ve mabet anlamına gelebileceği de ifade edilmiştir. Tanah'ta geçen aşera kelimesiyle genellikle *mihrapta asılı duran kutsal direğin* kastedildiğini görmekteyiz. Bu anlamda **aşera** ahşaptan bir putu ifade etmektedir ki bu put Aşera'ya ait puttur. Yahudilik monoteist ilk din olmakla birlikte Tanah'taki pek çok ifade politeizmi çağrıştırmaktadır. Tek tanrı olarak kabul edilen **Yahve** ise evrensel bir tek tanrıdan ziyade adeta bir klan tanrısıdır. Eski Ahit'te Yahve insanlara kıskanç bir tanrı olduğunu şöyle açıklar: "*Seni Mısır'dan, köle olduğun ülkeden çıkararak Tanrının RAB benim. Benden başka tanrının olmayacak. Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sulara yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın. Çünkü ben, Tanrının RAB, kıskanç bir Tanrı'yım.*" (Çıkış 20:2-5; Tesniye 5:6-9) (Batuk & Köroğlu, 2016).

Eski Ahit'te Aşera kelimesinin geçtiği ayetler aşağıda sunulmuş olup Aşera'ya tapmanın yasaklanmış olduğu görülür (Yazar Notu: Bu yasak Aşera'nın olmadığı anlamına mı gelir yoksa Aşera'ya karşı olma anlamına mı gelir? Takdir okurundur.).

AŞERA AYETLERİ:

Mısır'dan Çıkış 34

¹³ Onların sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, **Aşera** putlarını keseceksiniz.

Yasa'nın Tekrarı 7

⁵ Onlara şöyle yapacaksınız: Sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, **Aşera** putlarını devirecek, öbür putlarını yakacaksınız.

Yasa'nın Tekrarı 12

³ Sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, **Aşera** putlarını yakacak, öbür putlarını parça parça edeceksiniz. İlahlarının adlarını oradan sileceksiniz.

Yasa'nın Tekrarı 16

²¹ “Tanrınız RAB için yapacağınız sunağın yanına ağaçtan bir **Aşera** putu dikmeyeceksiniz.

Hakimler 3

Otniel

⁷ RAB’bin gözünde kötü olanı yapan İsraililer Tanrıları RAB’bi unutup Baallar’a ve **Aşera** putlarına tapılar.

Hakimler 6

²⁵ Aynı gece RAB, Gidyon’a, “Babanın boğasını, yedi yaşındaki ikinci boğayı al” dedi, “Sonra babanın Baal için yaptırdığı sunağı yık. Sunağın yanındaki **Aşera** putunu kes.

²⁶ Tanrın RAB için bu höyüğün üstünde uygun bir sunak yap. İkinci boğayı al, keseceğin **Aşera** putunun odunlarıyla yakmalık sunu olarak sun.”

²⁸ Sabah erkenden kalkan kent halkı, Baal’a ait sunağın yıkıldığını, yanındaki **Aşera** putunun kesildiğini, ikinci boğanın yeni yapılan sunak üzerinde sunulduğunu gördü.

³⁰ Bunun üzerine Yoaş’a, “Oğlunu dışarı çıkar” dediler, “Ölmesi gerek. Çünkü Baal’ın sunağını yıktı, yanındaki **Aşera** putunu kesti.”

1. Krallar 14

¹⁵ RAB İsrail halkını cezalandıracak. İsrail halkı suda sallanan bir kamışa dönecek. RAB onları atalarına vermiş olduğu bu iyi topraklardan söküp Fırat Irmağı’nın ötelere dağıtacak. Çünkü **Aşera** putlarını dikerek RAB’bi öfkelenlendirdiler.

²³ Ayrıca kendilerine her yüksek tepenin üstüne ve bol yapraklı her ağacın altına tapınma yerleri, dikili taşlar ve **Aşera** putları yaptılar.

1. Krallar 15

¹³ Kral Asa annesi Maaka’nın kraliçeliğini elinden aldı. Çünkü o **Aşera** için iğrenç bir put yaptırmıştı. Asa bu iğrenç putu kesip Kidron Vadisi’nde yaktı.

1. Krallar 16

³³ Ayrıca bir **Aşera** putu yaptırdı. Ahav İsrail’in Tanrısı RAB’bi kendisinden önceki bütün İsrail krallarından daha çok öfkelenlendirdi.

1. Krallar 18

¹⁹Şimdi haber sal: Bütün İsrail halkı, İzebel'in sofrasında yiyip içen Baal'ın dört yüz elli peygamberi ve **Aşera**'nın dört yüz peygamberi Karmel Dağı'na gelip önümde toplansın.”

2. Krallar 13

⁶Ne var ki Yarovam ailesinin İsrail'i sürüklediği günahları izlediler, bu günahlardan ayrılmadılar. **Aşera** putu da Samiriye'de dikili kaldı.

2. Krallar 17

¹⁰Her yüksek tepenin üzerine, bol yapraklı her ağacın altına dikili taşlar, **Aşera** putları diktiler.

¹⁶Tanrıları RAB'bin bütün buyruklarını terk ettiler. Tapınmak için kendilerine iki dökme buzağı ve **Aşera** putu yaptırdılar. Gök cisimlerine tapıldılar. Baal'a kulluk ettiler.

2. Krallar 18

⁴Alışlagelen tapınma yerlerini kaldırdı, dikili taşları, **Aşera** putlarını parçaladı. Musa'nın yapmış olduğu Nehuştan adındaki tunç yılanı da parçaladı. Çünkü İsraililer o güne kadar ona buhur yakıyorlardı.

2. Krallar 21

³Babası Hizkiya'nın yok ettiği puta tapılan yerleri yeniden yaptırdı. İsrail Kralı Ahav gibi, Baal için sunaklar kurdu, **Aşera** putu yaptı. Gök cisimlerine taparak onlara kulluk etti.

⁷Manaşşe yaptırdığı **Aşera** putunu RAB'bin Tapınağı'na yerleştirdi. Oysa RAB tapınağına ilişkin Davut'la oğlu Süleyman'a şöyle demişti: “Bu tapınmakta ve İsrail oymaklarının yaşadığı kentler arasından seçtiğim Yerusâlim'de adım sonsuza dek anılacak.

2. Krallar 23

⁴Kral Yoşiya Baal, **Aşera** ve gök cisimleri için yapılmış olan bütün eşyaları RAB'bin Tapınağı'ndan çıkarmak üzere Başkâhin Hilkiya'ya, kâhin yardımcılara ve kapı nöbetçilerine buyruk verdi. Bunları Yerusâlim'in dışına çıkarıp Kidron Vadisi'nde yaktı, küllerini Beytel'e götürdü.

⁶**Aşera** putunu RAB'bin Tapınağı'ndan çıkarıp Yerusâlim'in dışında Kidron Vadisi'nde yaktı, ezip toza çevirdi. Bu tozu sıradan halkın mezarlarına serpti.

⁷Fuhuş yapan kadın ve erkeklerin RAB'bin Tapınağı alanındaki odalarını yıktı. Kadınlar orada **Aşera** için kumaş dokurlardı.

¹⁴Dikili taşları, **Aşera** putlarını parçaladı; yerlerini insan kemikleriyle doldurdu.

¹⁵Bundan başka İsrail'i günaha sürükleyen Nevat oğlu Yarovam'ın yaptırdığı Beytel'deki tapınma yerini ve sunağı bile yıktı. Tapınma yerini ateşe verip toz duman etti. **Aşeraputunu** yıktı.

2. Tarihler 14

³Yabancı ilahların sunaklarını, puta tapılan yerleri kaldırdı. Dikili taşları parçaladı, **Aşeraputlarını** devirdi.

2. Tarihler 15

¹⁶Kral Asa annesi Maaka'nın kraliçeliğini elinden aldı. Çünkü o **Aşera** için iğrenç bir put yaptırmıştı. Asa bu iğrenç putu kesip parçaladıktan sonra Kidron Vadisi'nde yıktı.

2. Tarihler 17

⁶Yüreği RAB'de cesaret buldu, puta tapılan yerleri ve **Aşera** putlarını Yahuda'dan kaldırdı.

2. Tarihler 19

³Ancak, bazı iyi yönlerin de var. Ülkeden **Aşera** putlarını kaldırıp attın ve yürekten Tanrı'ya yönelmeye karar verdin.”

2. Tarihler 24

¹⁸Atalarının Tanrısı RAB'bin Tapınağı'nı terk ederek **Aşera** putlarıyla öbür putlara taptılar. Suçları yüzünden RAB Yahuda ve Yerusalım halkına öfkeleni.

2. Tarihler 31

Hizkiya Dinsel Kuralları Düzenliyor

³¹¹Bütün bunlar sona erince, oradaki İsraililer Yahuda kentlerine giderek dikili taşları parçalayıp **Aşera** putlarını devirdiler. Yahuda, Benyamin, Efrayim ve Manaşşe bölgelerindeki puta tapılan yerlerin ve sunakların hepsini yıktılar. Sonra herkes kendi kentine, toprağına döndü.

2. Tarihler 33

³Babası Hizkiya'nın ortadan kaldırdığı puta tapılan yerleri yeniden yaptırdı. Baallar için sunaklar kurdu, **Aşera** putları yaptı. Gök cisimlerine taparak onlara kulluk etti.

¹⁹Duası, Tanrı'nın ona yanıtı, gururundan dönmeden önce işlediği bütün günahlar, ihaneti, yaptırdığı tapınma yerleri, **Aşera** putlarıyla öbür putları diktirdiği yerler Hozay'ın tarihinde yazılıdır.

2. Tarihler 34

Yoşiya'nın Yaptığı Yenilikler

³ Yoşıya krallığının sekizinci yılında, daha gençken, atası Davut'un Tanrısı'na yönelmeye başladı. Krallığının on ikinci yılında da Yahuda ve Yerusâlim'i puta tapılan yerlerden, **Aşera** putlarından, oyma ve dökme putlardan arındırmaya başladı.

⁴ Yoşıya'nın gözetiminde Baallar'ın sunaklarını yıktırıp üzerlerindeki buhur sunaklarını parçalattı. **Aşera** putlarını, oyma ve dökme putları da parçalayıp ezdikten sonra tozlarını onlara kurban sunanların mezarlarına serpti.

⁷ sunakları, **Aşera** putlarını yıktı; toz haline gelinceye dek putları ezdi. İsrail ülkesinin her yanındaki buhur sunaklarını paramparça etti. Sonra Yerusâlim'e döndü.

Yeşaya 17

⁸ Elleriyle yaptıkları sunaklara, parmaklarıyla biçim verdikleri **Aşera** putlarına, buhur sunaklarına bakmayacaklar.

² Böylece Yakup soyunun suçu bağışlanacak.

Günahlarının kaldırılmasının sonucu şöyle olacak:

Sunağın taşlarını tebeşir taşı gibi un ufak ettiklerinde

Ne **Aşera** putu ne de buhur sunağı kalacak.

Yeremya 17

² Bol yapraklı her ağacın yanında,

Her yüksek tepedeki sunaklarla,

Aşera putlarıyla

Çocuklarıymış gibi ilgileniyorlar.

Mika 5

¹⁴ **Aşera** putlarınızı söküp atacağım,

Yerle bir edeceğim kentlerinizi. (İncil-Tevrat-Zebur, **Aşera**)

3. Ana tanrıçanın temel bazı özellikleri ve unvanları:

a. Sevgili-oğul teması ve “Tanrı'nın Annesi” Unvanı:

Tanrıça, **sevgili-oğlu** olan, acı bir şekilde ölen ve daha sonra da dirilen bir tanrının yasını tutar.

Sümer'de **İnanna**'nın sevgilisi **Dumuzi**'dir. İsimler Babil'de **İştâr ve Temmuz** olarak değişir. Sevgili-oğul temasının en erken biçimi **Dumuzi (Temmuz)** mitinde görülen ölen ve dirilen tanrı olup tarih boyunca varlığını sürdürmüştür (Hooke, 1993'den aktaran Kurt Fidan, 2013).

Frigyalı ana tanrıça **Kybele'nin** ardından yas tuttuğu, ölen dirilen sevgili-oğul **Attis**'tir. Mısır'da **tanrıça İsis'in Osiris**, Yunan'da **tanrıça Aphrodite'in Adonis**, **tanrıça Demeter'in Persephone** için yas tuttuğu görülmektedir (Baring & Cashford, 1993'den aktaran Kurt Fidan, 2013). **Kybele "Tanrı'nın Annesi"** unvanını taşır (Kabaağaçlı, 2005'den aktaran Kurt Fidan, 2013).

b. "Göğün Kraliçesi" Unvanı:

İnanna ve **İhtar**, Venüs yıldızı ile temsil edilir. Çoğu medeniyette de Venüs yıldızına **göğün kraliçesi** olarak tapılırdı (Weigall, 2002'den aktaran Kurt Fidan, 2013).

c. "Ölülere Hayat Veren" ve "Günahların Bağışlayıcısı" Unvanı:

Ninhursag "Ölülere Hayat Veren" ve **İnanna** "Günahların Bağışlayıcısı" kadim unvanlarına sahipti (Baring & Cashford, 1993'den aktaran Kurt Fidan, 2013).

d. "Stella Maris" Unvanı:

Denizyıldızı anlamına gelen "**Stella Maris**" unvanı **İsis**'e aittir (Nösström, 1999'den aktaran Kurt Fidan, 2013).

e. Hayvanların Hanımefendisi Unvanı:

Kybele, diğer birçok tanrıça gibi "**Hayvanların Hanımefendisi**" olarak nitelendirilmiştir. Bu tema **Kybele**'de biraz daha belirgindir. Doğadaki kural koyucu gücüne işaret edilen tanrıça **Kybele**'nin tasvirlerinde **aslan başlı bir tahtta** oturduğu görülür (Baring & Cashford, 1993'den aktaran Kurt Fidan, 2013). Aslan, Ana Tanrıçanın simgesi olan hayvandır ve genellikle kudret, irade ve adalet ilkelerini sembolize eder (Ersoy, 1996).

f. Bakire olup doğum yapmak:

Ana tanrıçaların en belirgin özelliklerinden birisi bakire olup doğum yapmalarıdır. Mısır'da **İsis** kâinattaki bütün doğurganlığı ve bereketi bakire bir ana olarak kendisinde kişiselleştirmiştir (Akalin, 2016).

g. Karanlık ve Siyah ile ilişkili olmak:

İsis, **Kybele**, **Demeter** ve **Artemis** gibi ulu tanrıçalarla ilişkilendirilen **karanlık**, ifade edilemez bir hikmeti, hayatın gizemini ve yeniden dirilişi sembolize eder (Baring & Cashford, 1993'den aktaran Kurt Fidan, 2013). Yunan'da da tanrıça **Demeter** ve **Athena**'nın teninin siyah olarak gösterildiği temsilleri bulunur. Aynı şekilde özellikle Fransa, İspanya, İsviçre ve Polonya'da "**Black Virgin**" denilen, **Meryem**'in siyah olarak gösterildiği tasvirler mevcuttur (Baring & Cashford, 1993'den aktaran Kurt Fidan, 2013).

h. Tanrıçanın "Toprak Ana" olması, Doğurgan olmak ve Bereket sunmak:

Annelerin koruyucusu olarak kabul edilen ve 'toprak ana' olarak da tapınılan tanrıça **Kybele**, Roma'da "Tanrıların, Devletin ve Yaşamın Anası" olmuştur (Ersoy, 1996). Ana Tanrıça, "yaratıcılığı, bereketi, cinselliği, doğumu, çocuk büyütme ve gelişme döngüsünü temsil eden analık simgesi" olarak tanımlanır. Sümer'de **İnanna** aşk ve bereket tanrıçasıdır (Çığ, 2006'den aktaran Kurt Fidan, 2013). **İsis**,

Mısır'da başlangıçta doğurganlığın ve bereketin Tanrıçası olarak öne çıkar (Akalin, 2016). Toprak ana *partenogenez* (döllenenmeden üreme) yoluyla tek başına doğurabilmektedir. (Yazarın notu: Bakire doğumunun kökeni buraya dayanıyor) (Ersoy, 1996).

i. Ay ile temsil edilme:

Ana Tanrıça'nın simgelerinden biri olan Ay, yaratılışın tüm yönlerini düzenleyen ölüm ve yeniden doğuşun sürekli değişen ve döngüsellüğün sembolü olarak yorumlanır (Kurt, 2010). **İsis**, ay ile özdeşleşmiştir ve denizlere (suya) hükmeder. Ay, boğanın boynuzlarıyla temsil edilir (Akalin, 2016).

j. Yılan ile temsil edilme: Yılan sembolü ilk olarak M.Ö. 10.000-3500 yıllarında ana tanrıça sembolü olarak görünmektedir ve aynı zamanda rahim ve yeniden doğuş prensibini sembolize eder (Baring & Cashford, 1993).

k. Şifa Vermek: Mısır'da **İsis**, insanlığa ilaç sanatını öğreten şifa verici bir tanrıça olarak yüceltilir. Onun göğsünden akan sütün ve gözyaşlarının hastaları iyileştirdiği düşünülmüştür (Preston, 2005'den aktaran Kurt Fidan, 2013). Öyle ki kimilerine göre, şifa veren tanrıça kültürünün en büyüleyici yanı, Avrupa'nın her yanındaki modern Hristiyanlıkta hayatietini sürdürür (Green, 1999'den aktaran Kurt Fidan, 2013).

4. Hıristiyanlıkta Ana tanrıçanın Meryem Ana'da Yaşatılması Nasıl Gerçekleşti?

Bu bölümde yukarıda ana tanrıçaya atfedilen özellik ve unvanların Hıristiyan inancı içerisinde nasıl Meryem Ana'ya atfedildiği üzerine tarihsel süreci takip ederek bir özet sunmaya çalışacağız.

4.1. İncillerde Meryem:

Öncelikle Meryem'in yaşadığına dair hiçbir tarihsel kanıtı ulaşılamadığını, onunla ilgili bilgilerin din kaynaklarından elde edildiğini söyleyerek başlayalım (Nirun, 2016).

Kanonik İncillerde Meryem'in isminin geçtiği ayetlere bakalım:

Matta 1

¹⁶ Yakup **Meryem**'in kocası Yusuf'un babasıydı.

Meryem'den Mesih diye tanınan İsa doğdu.

İsa Mesih'in Doğumu

¹⁸ İsa Mesih'in doğumu şöyle oldu: Annesi **Meryem**, Yusuf'la nişanlıydı. Ama birlikte olmalarından önce **Meryem**'in Kutsal Ruh'tan gebe olduğu anlaşıldı.

²⁰ Ama böyle düşünmesi üzerine Rab'bin bir meleği rüyada ona görünerek şöyle dedi: "Davut oğlu Yusuf, **Meryem**'i kendine eş olarak almaktan korkma. Çünkü onun rahminde oluşan, Kutsal Ruh'tandır.

²¹ **Meryem** bir oğul doğuracak. Adını İsa koyacaksın. Çünkü halkını günahlarından O kurtaracak."

²⁴ Yusuf uyanınca Rab'bin meleğinin buyruğuna uydu ve **Meryem**'i eş olarak yanına aldı.

Matta 2

¹¹ Eve girip çocuğu annesi **Meryem**'le birlikte görünce yere kapanarak O'na tapındılar. Hazinelelerini açıp O'na armağan olarak altın, günnük ve mür sundular.

Matta 13

⁵⁵ “Marangozun oğlu değil mi bu? Annesinin adı **Meryem** değil mi? Yakup, Yusuf, Simun ve Yahuda O'nun kardeşleri değil mi?

Matta 27

⁵⁶ Aralarında Mecdelli **Meryem**, Yakup ile Yusuf'un annesi **Meryem** ve Zebedi oğullarının annesi de vardı. (Yazar Notu: Bu Meryemler Meryem Ana değil).

⁶¹ Mecdelli **Meryem** ile öteki **Meryem** ise orada, mezarın karşısında oturuyorlardı. (Yazar Notu: Bu Meryemler Meryem Ana değil).

Matta 28

İsa'nın Dirilişi

²⁸ Şabat Günü'nü izleyen haftanın ilk günü, tan yeri ağarıırken, Mecdelli **Meryem** ile öbür **Meryem** mezarı görmeye gittiler.

Markos 6

³ **Meryem**'in oğlu, Yakup, Yose, Yahuda ve Simun'un kardeşi olan marangoz değil mi bu? Kızkardeşleri burada, aramızda yaşamıyor mu?” Ve gücenip O'nu reddettiler.

Markos 15

⁴⁰ Olup bitenleri uzaktan izleyen bazı kadınlar da vardı. Aralarında Mecdelli **Meryem**, küçük Yakup ile Yose'nin annesi **Meryem** ve Salome bulunuyordu. (Yazar Notu: Bu Meryemler Meryem Ana değil).

⁴⁷ Mecdelli **Meryem** ile Yose'nin annesi **Meryem**, İsa'nın nereye konulduğunu gördüler.

(Yazar Notu: Bu Meryemler Meryem Ana değil).

Markos 16

İsa'nın Dirilişi

¹⁶ Şabat Günü geçince, Mecdelli **Meryem**, Yakup'un annesi **Meryem** ve Salome gidip İsa'nın cesedine sürmek üzere baharat satın aldılar.

İsa Öğrencilerine Görünüyor

⁹ İsa, haftanın ilk günü sabah erkenden dirildiği zaman önce Mecdelli **Meryem**'e göründü. Ondan yedi cin kovmuştu. (Yazar Notu: Bu Meryem Meryem Ana değil).

¹⁰ **Meryem** gitti, İsa'yla bulunmuş olan, şimdiiyse yas tutup gözyaşı dökem öğrencilerine haberi verdi. (YC2009)

¹¹ Ne var ki onlar, İsa'nın yaşadığını, **Meryem**'e görüldüğünü duyunca inanmadılar.

Luka 1

İsa'nın Doğumu Önceden Bildiriliyor

²⁶⁻²⁷ Elizabet'in hamileliğinin altıncı ayında Tanrı, Melek Cebrail'i Celile'de bulunan Nasıra adlı kente, Davut'un soyundan Yusuf adındaki adamla nişanlı kıza gönderdi. Kızın adı **Meryem**'di.

²⁹ Söylenenlere çok şaşırın **Meryem**, bu selamın ne anlama gelebileceğini düşünmeye başladı.

³⁰ Ama melek ona, "Korkma **Meryem**" dedi, "Sen Tanrı'nın lütfuna eriştin.

³⁴ **Meryem** meleğe, "Bu nasıl olur? Ben erkeğe varmadım ki" dedi.

³⁸ "Ben Rab'bin kuluyum" dedi **Meryem**, "Bana dediğin gibi olsun." Bundan sonra melek onun yanından ayrıldı.

Meryem, Elizabet'i Ziyaret Ediyor

³⁹ O günlerde **Meryem** kalkıp aceleyle Yahuda'nın dağlık bölgesindeki bir kente gitti.

⁴¹⁻⁴² Elizabet **Meryem**'in selamını duyunca rahmindeki çocuk hopladı. Kutsal Ruh'la dolan Elizabet yüksek sesle şöyle dedi: "Kadınlar arasında kutsanmış bulunuyorsun, rahminin ürünü de kutsanmıştır!

⁴⁶⁻⁴⁷ **Meryem** de şöyle dedi:

"Canım Rab'bi yüceltir;

Ruhum, Kurtarıcım Tanrı sayesinde sevinçle coşar.

⁵⁶ **Meryem**, üç ay kadar Elizabet'in yanında kaldı, sonra kendi evine döndü.

Luka 2

⁵ Orada, hamile olan nişanlısı **Meryem**'le birlikte yazılacaktı.

⁶⁻⁷ Onlar oradayken, **Meryem**'in doğurma vakti geldi ve ilk oğlunu doğurdu. Onu kundağa sarıp bir yemliğe yatırdı. Çünkü handa yer yoktu.

¹⁶ Aceleyle gidip **Meryem**'le Yusuf'u ve yemlikte yatan bebeği buldular.

¹⁹ **Meryem** ise bütün bu sözleri derin derin düşünerek yüreğinde saklıyordu.

²² Musa'nın Yasası'na göre arınma günlerinin bitiminde Yusuf'la **Meryem** çocuğu Rab'be adamak için Yerusâlim'e götürdüler.

³⁴ Şimon onları kutsayıp çocuğun annesi **Meryem**'e şöyle dedi: "Bu çocuk, İsrail'de birçok kişinin düşmesine ya da yükselmesine yol açmak ve aleyhinde konuşulacak bir belirti olmak üzere belirlenmiştir.

³⁹ Yusuf'la **Meryem**, Rab'bin Yasası'nda öngörülen her şeyi yerine getirdikten sonra Celile'ye, kendi kentleri Nasıra'ya döndüler.

Luka 8

²⁻³ Kötü ruhlardan ve hastalıklardan kurtulan bazı kadınlar, içinden yedi cin çıkmış olan Mecdelli denilen **Meryem**, Hirodes'in kâhyası Kuza'nın karısı Yohanna, Suzanna ve daha birçokları İsa'yla birlikte dolaşıyordu. Bunlar, kendi olanaklarıyla İsa'ya ve öğrencilerine yardım ediyorlardı. (Yazar Notu: Bu Meryem Meryem Ana değil).

Luka 10

İsa, Marta ve Meryem'in Evinde

³⁸ İsa, öğrencileriyle birlikte yola devam edip bir köye girdi. Marta adında bir kadın İsa'yı evinde konuk etti.

³⁹ Marta'nın **Meryem** adındaki kızkardeşi, Rab'bin ayakları dibine oturmuş O'nun konuşmasını dinliyordu.

⁴² Oysa gerekli olan tek bir şey vardır. **Meryem** iyi olanı seçti ve bu kendisinden alınmayacak.” (Yazar Notu: Bu Meryem Meryem Ana değil).

Luka 24

¹⁰ Bunları elçilere anlatanlar, Mecdelli **Meryem**, Yohanna, Yakup'un annesi **Meryem** ve bunlarla birlikte bulunan öbür kadınlardı. (Yazar Notu: Bu Meryemler Meryem Ana değil).

Yuhanna 11

Lazar'ın Ölümü

¹¹¹ **Meryem** ile kızkardeşi Marta'nın köyü olan Beytanya'dan Lazar adında bir adam hastalanmıştı.

² **Meryem**, Rab'be güzel kokulu yağ sürüp saçlarıyla O'nun ayaklarını silen kadındı. Hasta Lazar ise **Meryem**'in kardeşiydi.

¹⁹ Birçok Yahudi, kardeşlerini yitiren Marta'yla **Meryem**'i avutmaya gelmişti.

²⁰ Marta İsa'nın geldiğini duyunca O'nu karşılamaya çıktı, **Meryem** ise evde kaldı.

²⁸ Bunu söyledikten sonra gidip kızkardeşi **Meryem**'i gizlice çağırdı. “Öğretmen burada, seni çağırıyor” dedi.

²⁹ **Meryem** bunu işitince hemen kalkıp İsa'nın yanına gitti.

³¹ **Meryem**'le birlikte evde bulunan ve kendisini teselli eden Yahudiler, onun hızla kalkıp dışarı çıktığını gördüler. Ağlamak için mezara gittiğini sanarak onu izlediler.

³² **Meryem** İsa'nın bulunduğu yere vardı. O'nu görünce ayaklarına kapanarak, “Ya Rab” dedi, “Burada olsaydın, kardeşim ölmezdi.”

(Yazar Notu: Bu Meryemler Meryem Ana değil).

³³ **Meryem**'in ve onunla gelen Yahudiler'in ağladığını gören İsa'nın içini hüznün kapladı, yüreği sızladı.

⁴⁵ O zaman, **Meryem**'e gelen ve İsa'nın yaptıklarını gören Yahudiler'in birçoğu İsa'ya iman etti.

Yuhanna 12

³ **Meryem**, çok değerli saf hintsümbülü yağından yarım litre kadar getirerek İsa'nın ayaklarına sürdü ve saçlarıyla ayaklarını sildi. Ev yağın güzel kokusuyla doldu. (Yazar Notu: Bu Meryem Meryem Ana değil).

Yuhanna 19

²⁵ İsa'nın çarmıhının yanında ise annesi, teyzesi, Klopas'ın karısı **Meryem** ve Mecdelli **Meryem** duruyordu. (Yazar Notu: Burada annesi denilen Meryem Ana'dır.)

Yuhanna 20

İsa'nın Dirilişi

²⁰¹ Haftanın ilk günü erkenden, ortalık daha karanlıkken Mecdelli **Meryem** mezara gitti. Taşın mezarın girişinden kaldırılmış olduğunu gördü.

İsa, Mecdelli Meryem'e Görünüyor

¹⁰ Bundan sonra öğrenciler yine evlerine döndüler.

¹¹ **Meryem** ise mezarın dışında durmuş ağlıyordu. Ağlarken eğilip mezarın içine baktı.

¹³ **Meryem**'e, "Kadın, niçin ağlıyorsun?" diye sordular.

Meryem, "Rabbim'i almışlar" dedi. "O'nu nereye koyduklarını bilmiyorum."

¹⁵ İsa, "Kadın, niçin ağlıyorsun?" dedi. "Kimi arıyorsun?"

Meryem O'nu bahçıvan sanarak, "Efendim" dedi, "Eğer O'nu sen götürdünse, nereye koyduğunu söyle de gidip O'nu alayım."

¹⁶ İsa ona, "**Meryem!**" dedi.

O da döndü, İsa'ya İbranice, "Rabbuni!" dedi. Rabbuni, öğretmenim demektir.

¹⁸ Mecdelli **Meryem** öğrencilerin yanına gitti. Onlara, "Rab'bi gördüm!" dedi. Sonra Rab'bin kendisine söylediklerini onlara anlattı.

(Yazar Notu: Bu Meryem, Meryem Ana değil).

Elçilerin İşleri 1

¹⁴ Bunlar İsa'nın annesi **Meryem**, öbür kadınlar ve İsa'nın kardeşleriyle tam bir birlik içinde sürekli dua ediyordu.

Elçilerin İşleri 12

¹² Petrus olanların farkına varınca Markos diye tanınan Yuhanna'nın annesi **Meryem**'in evine gitti. Orada birçok kişi toplanmış dua ediyordu. (Yazar Notu: Bu Meryem, Meryem Ana değil).

Romalılar 16

⁶ Sizin için çok çalışmış olan **Meryem**'e selam söyleyin. (Yazar Notu: Bu Meryem Meryem Ana değil). (İncil-Tevrat-Zebur, Meryem).

(...)

Görüldüğü gibi İncillerde İsa'nın annesi Meryem (Meryem Ana), babasız doğum olayında İncillerin başında ve İsa'nın çarmıhta (?) ölümüyle ilgili anlatılarda geçiyor. Bunun dışında tarihsel kanıtlarla yaşamına dair bir kanıt bulunamayan Meryem Ana'nın İnciller'de (dini kaynaklarda) anlatımı da bu kadardır. Bunun dışında yukarıda görüldüğü gibi başta **Mecdelli Meryem (Magdalalı Maria)** olmak üzere başka Meryemlerden de söz edilmekle beraber bunları Meryem Ana ile karıştırmamak gerekir. Mecdelli Meryem, İsa'nın yanında sıklıkla görülen bir kadın. Daha sonra Kilise kendisini fahişe olarak tanıttacaktır. Ancak **Dan Brown**'un **Da Vinci'nin Şifresi** kitabına konu olan Evanjeliclerin görüşüne göre Mecdelli Meryem, İsa'nın Asil Kanını taşıyan, ondan *Sofia* adında bir kız çocuğu doğuran karısıdır. Bu konu, bu makalenin alanı dışına çıktığı için daha fazla açıklama yapılmayacaktır.

İncillerde Meryem Ana ile ilgili yukarıda okuduğumuz ayetler doğrultusunda O'nun bir Ana tanrıçaya ait vasıfları taşıdığına dair pek çok özelliği görmemekteyiz. Tek bir vasıf hariç: **İSA'YI BABASIZ DOĞURMAK.**

Bu durumda nasıl oldu da Meryem Ana'nın bir ana tanrıçaya dönüştüğü üzerine sorumuza cevabı, Roma İmparatorluğu'nun Hıristiyanlığı resmi din olarak kabul ettiği tarihsel süreçte arayalım.

4.2. Roma'nın Hıristiyan oluşu, Konstantin, Efes Konsülü ve Teotôkos:

Roma'da Antik Yunan'a ait pagan tanrılarına tapınma devam etmişti. Yunan tanrıları sadece isim değiştirmişti. Yunan'ın **Zeus**'u Roma'da **Jüpiter**, **Afrodit** ise **Venüs** adını almıştı... Zerdüştlük öncesi Perslerin (İran) Güneş ile sembolize edilen savaş ve adalet tanrısı **Mitra (Mithra, Roma'da Mithras)** Roma'yı etkilemişti (Gordon, 1972). Suriye kültürü olan **Sol İnvictus** (Mağlup Edilemeyen Güneş) kültürü ile birlikte Pers kültürü Mithra M.S. 3. Yüzyılda geleneksel Roma kültürüne adapte edilmişti (Halsberghe, 1972). Doğu Roma İmparatorluğu'nun diğer Roma kültürlerinin yanında **İmparator Aurelian** tarafından M.S. 274 yılında yerleştirilen imparatorlugun resmî kültürü olan **Güneş Tanrısı Kültü**'nün tezahürlerini **Konstantin** dönemine kadar basılan paralarda görmek mümkündür. Ancak **Konstantin/Constantine** (c. 280-337|İmparator: 306-337) döneminde Mitraizm'in ve Güneş kültürünün etkisi azalmaya başlamıştı. Bunun nedeni Anadolu topraklarında yayılmaya başlayan yeni bir dindi (Yavuz, 2013).

Yahudilerin içinden çıkan bu din, Hıristiyanlık adını almıştı ve Roma topraklarında, Ege Bölgesinde yeni dine davet başlamıştı. Elbette yeni din, güllerle, güler yüzle karşılanmamıştır. **Constantine** ise Roma imparatorluğunda siyasi temelli nedenlerle Hıristiyanlığın resmi din olarak tanınmasının yolunu açacak politik hamleler yapmıştır. Tekrarlayacak olursak; Roma'nın Hıristiyanlaşması, din temelli değil, siyasi temellidir. **Kurtul**, Roma'nın Hıristiyanlaşma sürecini özetle şöyle anlatmaktadır. Alıntılıyoruz:

““III. yüzyıl Krizi (235-284)” olarak adlandırılan, imparatorluğa zararlar veren döneme son vererek tahta geçen **Diocletinus** (284-305), hem büyük reformlar yapmış, hem de Hristiyanlara karşı ‘**Büyük Zulüm**’ adı verilen bir kıyım imza atmıştır. (...) İmparator **Diocletianus**’un tahttan çekilmesinden sonra, **Galerius** ve **Maximinus Daia**’nın hüküm sürdüğü topraklarda Hristiyanlara karşı kıyımlar devam etmiştir. (...) **Constantinus**’un babası **Constantius Chlorus**, **Diocletianus**’un zorlamasıyla tahttan çekilen Batı Roma Augustus’u **Maximinianus**’un yerine 305 yılında, yeni Batı Roma Augustus’u olmuştur. **Constantinus Chlorus**, tahta geçtiğinde ilk iş olarak, Roma Britanya’sında ayaklanan yerlileri püskürmek üzere 306 yılında sefere çıktı. Oğlu **Constantinus**’u da yanına alarak çıktığı seferde beklenmedik şekilde öldü. Roma tarihi boyunca ordular, komutanlarının oğullarına da bağlıydılar. Durum böyle olunca askerler **Constantinus**’u yeni Augustus olarak ilan ettiler. (...) Yeni İmparator **Constantinus**, tahta geçmek için yaptığı savaşlarda ona destek olan Hristiyanlar ve savaş döneminde yaşadığı rivayet edilen olaylar nedeniyle Hristiyanlığa karşı bir sempati beslemiştir. Fakat onun gerçekten Hristiyan olup olmadığını bilmek mümkün değildir ve bu konu halen tarihin tartışmalı konuları arasındadır. İmparatorluğunun ilk yıllarında işbirliği amacıyla, Milano’da **Licinius** ve **Constantinus** toplantısı oldu. İki lider birlikte 313 yılında, **Milano Fermanı**’nı yayınlayarak herkese **dini tolerans** sözü veriyor, **Hristiyan kiliselerine hareket özgürlüğü** tanıyor ve **Roma kanunlarıyla koruma** altına alıyordu. Milano’daki toplantının hemen ardından **Maxentius Daia**, **Licinius**’un Trakya’daki topraklarına girdi. İmparatorluğun doğusu ve batısı arasında, en baştan beri süregelen gerginlik kısa süre sonra 316’da tekrar patlak verdi, ancak **Licinius** tüm batıyı (Trakya hariç) **Constantinus**’a bırakmayı kabul edince uzlaşma oldu. Ardından süre gelen yıllarda **Licinius**’un Hristiyanlara karşı tekrar zulüm politikası başlatması durum daha da kötüleşti. **Constantinus**, 324 yılında **Licinius**’un topraklarına girdi ve onu mağlup etti. Böylece bölünmemiş bir imparatorluğun hükümdarı olmuştur. **Constantinus**, **Hristiyanlara gerçekten büyük ayrıcalıklar** tanımıştır. Onun döneminde, kilise vergilerden muaf tutulmuş ve imparatorluğun çeşitli yerlerinde inşa edilen Hristiyan tapınaklarına yardımlar yapılmıştır. Başka bir açıdan baktığımızda, din ve politika ilişkisi çok iyi kullanılmıştır. İç savaş döneminde kendisine **Constantius**’a destek veren Hristiyanlık, karşılığını fazlasıyla almıştır. Fakat sorunlar tam olarak bitmemiştir. **Hristiyanlık resmileşip, baskın din konumuna** geldiğinde, önceleri gelen saldırılara karşı bütünlüğünü koruyan yapı daha özgürleştiğinden yeni düşünceler geliştirmiştir. IV. yüzyılın başlarında ortaya çıkan dogmatik konulardaki anlaşmazlıklar, bölgesel olarak düşmanlıkları doğurmuştur. İmparator, bu çatışmaların büyümesinden endişe ederek **Hristiyanlığın iç içişlerine karışarak, dinsel çatışmaları** bitirmek üzere, 325 yılında **İznik’te bir konsül** toplanmasını emretmiştir. Bu konsül bir anlamda, **Milano Fermanı’nın tamamlayıcısı** olmuş gibidir. Aynı zamanda bu toplantı Hristiyanlığın ilk genel toplantısı özelliğini taşır. Hristiyanların sayısı arttıkça, ruhban sınıfı içerisindeki hiyerarşide yenilikler olmuş, Patrik, Metropolit, Piskopos, Rahip ve daha altta keşişler olmak üzere kilisenin örgütlenişi güçlenmiştir. **Büyük Constantinus**’un ardılları tarafından da Hristiyanlığa, hoşgörüyle bakıldı. Birçok imparator Hristiyan olarak yetiştirildi. Kiliseler gittikçe güçlendi ve inanç toplum tarafından kabul gördü. (...) Yaşanan **politik gelişmeler** sonucunda 375 yılında yeni imparator, **Gratianus** oldu. Gratianus, genç ve tecrübesizdi. Bu yüzden imparatorluğu yönetmek için bir ortak seçmek istedi. Tecrübeli bir general olan **Theodosios** bu doğrultuda 379 yılında **imparator** ilan

edildi. Çok inançlı bir Hristiyan olan **Theodosios**, 380 yılında çıkardığı bir yasayla Hristiyanların, Roma ve İskenderiye piskoposlarının öğretilerini izlemeleri gerektiğini söylemiştir. Hristiyanlık içerisindeki tartışmalara son vermek amacıyla **381 yılında Konstantinopolis Konsülü** toplandı. Konsilde alınan ortak kararlar sayesinde çatışmalar duruldu. Aynı zamanda **Hristiyanlık, Roma'nın resmi dini olmuştur.** Theodosios'un ölümünden sonra Roma İmparatorluğu, ebediyen ikiye ayrılmıştır (M.S. 395)." (Kurtul, 2017).

Yavuz'a (2013) göre **Constantin** Roma'yı Hristiyan yapmaktan ziyade, yeni dini Roma'nın geleneksel dinine aşılıyarak politik bir kazanç sağlamıştır. Meryem Ana da bu aşılama ile ana tanrıçaların Tanrı'yı doğurma (Tanrı taşıyıcısı / **Teotôkos**) unvanını kazanacaktır, Efes Konsülü'nde, MS. 431'de. Özetle şöyle olmuştur: "**Konstantin, Hz. Meryem'i imparatorlugun kurucu, koruyucu ve kollayıcı manevî vasisi, ilâhî vârisi ve tahkim edicisi olarak göreve çağırır.** Öte yandan; benzer bir düşünce ve kabulle, **Hz. Meryem** bireysel ve kolektif bir model olarak, bir iffet ve saffet örneği olarak sosyal-halk dindarlığına raptedilir. Bu tarihsel nokta, **Hz. Meryem'in** neden özellikle de Ortodoks Hristiyanlığında merkezî bir noktada yer aldığına tarihî ve politik sebeplerinden biri olarak devreye girdiğini ortaya koyar. Diğer bir husus da toplumsal psikoloji açısından önemlidir: Savaşların, hegemonyaların, tahakküm vasıta ve vesilelerinin alabildiğince yaygınlaştığı bir ortamda halk dindarlığı **Hz. Meryem'in "Madonna/Annemiz"** rolü ile ve Hristiyanlığın "**Oğlu**" olan **Hz. İsa**'ya annelik yapan teolojik bir figürü (theotôkos/ Tanrı Taşıyıcısı/sı) kendilerinin koruyucusu, kollayıcısı ve destekçisi olarak, ilahî ve dualarında hâcet melcei olarak davet etmeleridir. Bu öylesi bir ortamda aslında kolektif bir terapinin teolojik yoldan ifadesidir. **Meryem Ana kültü** ve tasavvuru, topografyayı "**Hristiyan kılmak**" (politik hiyerarşiyi sosyo-topografya üzerinden tahkim etme olarak da okunabilir) üzere eko-politik ve teolojik merkez tarafından Hristiyan inanç kodlarıyla-ama-Helenistik teknede göreve çağrılır. **Bu vahiy-eksenli bir dinî fenomen üzerinden kült eksenli Helenizm'e vurulan prototipsel bir aşıdır.**" (Yavuz, 2013).

Ardından Hristiyanlıkta Meryem Ana ana tanrıça'ya ait bütün unvanların sahibi olur: **Tanrı'nın Taşıyıcısı, Göğün Kraliçesi, Ölülere Hayat Veren ve Günahların Bağışlayıcısı, Deniz Yıldızı (Stella Maris), Hayvanların Hanımefendisi, Bakire Doğum Yapan ve diğerlerinin...**

Örneğin; **İsis**, Meryem'e beslenen iman ve tapınmada yaşamaya devam etmiştir. Nitekim **İsis'e okyanus yıldızı anlamına gelen Pelagia** unvanı verilmişken, benzeri şekilde Meryem de **deniz yıldızı** olarak tanınmıştır. **İshtar** ya da **İnanna**'nın tanındığı unvanlar gibi, **Mary** de **İsis'e** denilen **göğün kraliçesi** unvanını paylaşmıştır (Akalin, 2016).

(...)

Hristiyanlığın gelişiminde ilk üç Konsül'de alınan kararlar şöyledir:

1) İznik Konsülü (MS 325). Bizans İmparatoru **Constantin** hazır bulundu. **Arius**'a karşı Tanrı'nın oğlunun gerçekten ilahi (*Homoousios*), olduğu savunuldu ve Paskalya'nın tarihi kararlaştırıldı (Yazar Notu: Paskalya'nın tarihi Güneş Tanrısı ile ilintilidir.)

2) **Birinci Constantinople Konsülü (MS 381). Papa Damasus ve İmparator Theodosius I** katıldılar. Kutsal Ruh'un sorgulanmasını ve tartışılmasını isteyen **Aziz Paul** yanlısı **Bizans Piskoposu Macedonius** taraftarlarına karşı çıkıldı. İznik Konsülü'nde alınan kararlara "Kutsal Ruh" tanımı eklemesi yapıldı.

3) **Efes Konsülü (MS 431). Papa Celestine I'**i temsilen İskenderiyeli **Aziz Cyril** başkanlık etti. Bizans Piskoposu Nestorius'a karşı olarak İsa'nın birliği ve Meryem'in Tanrı'nın Annesi (**Teotôkos**) olduğu kabul edildi (Nirun, 2016).

(Yazar Notu: MS 869'da Dördüncü Constantinople Konsülü'ne kadar Konsüller devam etti. Beş Konsül daha toplandı.)

Böylece İsa'nın tanrı, oğul olduğu, Meryem'in Tanrı Annesi olarak bir gizli ana tanrıça olduğu ve teslis kabul edilerek **İsa öğretisi Roma paganizmine dönüştürüldü.**

Teotôkos doktrininin kabul edilmesinde **İmparatoriçe Pulcheria'nın** kişisel görüşlerinin, **İmparator II. Theodosius'un** nüfuzunu kullanmasının etkisini ve **Nestorius'un** kendi görüşlerini (Dio.physite) savunacak siyasi güç bulamamasını **Yavuz'un kaleminden** şöyle okuyabiliriz:

*"Aelia Pulcheria (399-453), Dogu Roma imparatoru Arcadius ve Aelia Eudoksia'nın kızı olup, kardeşi II. Theodosius yedi yaşında iken tahta geçtiğinden yetki, otorite ve güç büyük oranda kendi elinde toplanır. On üç yaşındayken kendini Roma İmparatorluğu'nun Augusta ("Kraliyet Kutsiyeti") ve kraliçesi ilan eder. (...) İmparator kardeşi II. Theodosius ölünce (450) Pulcheria, Marcian ile evlenir ve imparatorluğun kral ve kraliçesi olarak kendilerini ilan ederler. Üç yıl sonra ölen ve kilise tarafından da sonraları azize ilan edilen Pulcheria, güç ve iktidarı elinde tuttuğu yıllarda Kilisenin işlerine, teolojik meselelere, dinî unvanların verilmesi gibi hususlara yakından katılır. Bu noktadan olmak üzere, kilise inşa faaliyetleri, pagan karşıtı mücadeleler ve politikalar ve özellikle konumuz açısından Hz. Meryem'in Teotôkos konusu örnek olarak verilebilir. Politik teolojinin en önemli yansımalarından biri şüphesiz bu **Teotôkos doktrinidir.** Öyle ki: İmparatorluk kültürleri ile Hıristiyanlığın kaynaştırılmasına en açık örnek şüphesiz Pulcheria zamanında Teotôkos kültürünün yükselişidir... Özellikle Bakire Meryem'e atfedilen övgü ve senâlar aslında tarz ve tür olarak imparatorlara yapılan övgü modelinde üretilmeye başlanır. İşte bu nokta iki kültürün kaynaşma durumunu ortaya koyar. Bu hususta **Teotôkos'u** tahmis eden en etkili ilâhî ve methiye **Proclus'un** nutuklarındaki methiyeler ile anonim **Akathistos Hymn** ("Akathistos Kasidesi")'dir. **Efes Konsülü, II. Theodosius'un imparatorluğunun sonlarında gerçekleşir (431).** Teotôkos konusu iki piskoposun teolojik karşıtlığı ve otorite çatışması ile kendini gösterir: **Konstantinopolis Baspiskoposu Nestorius** (tkr. 386-451) ile **İskenderiye Patriği Cyril** (tkr. 375-444). Konunun ana teması su şekilde ifadesini bulur: Nestorius'a göre, Hz. İsa, Hz. Meryem'den doğan temiz ve günahsız bir insan olup, otuz yaşlarında kendisine Kelâm iner. Bu olayla beraber kendisine ilâhlık vasfı verilir ve bundan sonra hem insan, hem de tanrı tabiatını / karakterini beraber taşır (Dio.physite). Bu yüzden Hz. Meryem Theotôkos değil, **Kristotôkos (Christotôkos)** olarak anılabilir; yani Meryem Tanrı olan İsa'nın değil, insan olan İsa'nın annesidir; çünkü Tanrı doğurulamaz ve aynı zamanda da Baba ile aynı özden vücut bulmuş olamaz. Öte yandan, Kelâmın gelişi ile beraber İsa'da hem beserî, hem de tanrısal olan tabiat bir arada*

gerçekleşmiş olup, İsa hem tanrı, hem de insan olmuştur. Bu noktadan bakıldığında çarmıha gerilirken tanrısal tabiat, İsa'dan ayrılmış ve yalnız insan olarak çarmıha gerilmiştir. Çileleri Tanrı olan İsa'yı etkilemez. Özetle; **Nestorius** İsa'da çift tabiat olduğunu; ama bu tabiatın sürekli olmadığı, parçalanabilir olduğunu iddia ederken, **Cyriil** ise, Mesih'te çift tabiatın olduğunu ve bunun daima bâki olduğunu savunur. Öte yandan, bu düşüncesiyle **Nestorius** Kilise açısından önemli olan **Teotôkos** doktrininin vurgusunu azaltmaya çalışır. Kendine Hz. Meryem'i rol modeli olarak almış olan, bu noktada oldukça esaslı dinî kabulleri olan ve kendini bakire imparatoriçe olarak tanımlayan **Pulcheria**'nın bu yaklaşımı benimsemesi imkânsızdır. Bu yüzden **Pulcheria ile Nestorius** arasında bir güç mücadelesi başlar. İmparatoriçenin gücünü hafife alan **Nestorius** onun aleyhinde oldukça tahripkâr ve tahrik edici bir kampanya başlatır: **Pulcheria**'nın en azından yedi aşığı ile yakın ilişki içinde olduğunu; dolayısıyla ona, ritüellerde ve dualarda "Mesih'in gelini" olarak yer verilemeyeceğini; çünkü mevzubahis adamlar tarafından bakireliğinin sonlandırıldığını iddia eden Nestorius bunlarla da kalmaz ve daha tahrik edici tutum olan kilisedeki sunağın üzerindeki resmini kaldırtır ve onun imparatoriçe salını sunak örtüsü olarak kullanmayı da reddeder. Bunlar onun otoritesinin ve görevinin sonlandırılmasına giden yolu hazırlar: **Pulcheria**'nın saray bürokratu olan dostu **Eusibiua**, **Nestorius** hakkında onun bir heretik / sapkın olduğunu iddia eden bir karar çıkartır. Bu esnada **İskenderiye patriği Cyril**, açıkça **Nestorius**'u suçlamaya ve mahkûm etmeye başlar ve imparatorluk sarayına yazdığı bir karar ile **Teotôkos** doktrininin doğru olduğunu deklare eder. Bunun üzerine Nestorius konsül toplanmasına karar verir. Efes Konsülü (431), başlangıçta Cyril ve Pulcheria tarafından açıkça yönlendirildiğinden neredeyse onların görüşüne uygun bir karar çıkma noktasına çoktan gelmiştir; ama henüz karar çıkmamıştır. Bu durumda iken, **imparator II. Theodosius** konsüle müdahale eder ve **Pulcheria**'nın etkilemesi sebebiyle, tam da **Cyriil**'in görüşü lehine karar verir. Buna göre, **Diofizit** görüş reddedilir ve **Teotôkos** doktrini sahih ve doğru kabul edilir." (Yavuz, 2013).

Sonrasında beşinci yüzyıla gelindiğinde doğu kiliselerinde Meryem'in onuruna düzenlenen özel bir festivalle Tanrı anası tapınması giderek gelenekselleştirilmiştir. Efes Konsülü'nde alınan kararlara da dayanarak, altıncı asrın ikinci yarısından sonra iyice yerleşen bu festivalleri diğerlerinden farklı kılan içeriği, Meryem'in kutsal ruhtan hamileliği ve İsa'yı doğurmasının yanında **uykuya daldığı bir sırada göğe alınması** halleri öne çıkartılarak doğrudan Meryem'e yönelinmeye başlanmıştır. Yine Meryem'in Tanrısallaştırılmasına ve tapılmasına karşı çıkan **Nestorius** tarikatı taraftarları, özellikle, kutsal metinlerin Meryem'in ölümü veya göğe alınması hakkında hiç bir bilgiyi içermediğini, tam tersine Luka İncilinin (2:36-37) **Meryem'in Kudüs'te öldürülmüş olabileceği** kehanetini yaydığını, bu yüzden Meryem'in tüm insanlar gibi öldükten sonra gömüldüğünü savunmuşlardır (Akalin, 2016).

(...)

Bununla da bitmez...

Meryem Kudüs'te mi ölmüştür? Yoksa Aziz Yuhanna ile birlikte Efes'e mi gelip, yerleşmiş, burada mı ölmüştür? Efes'teki Meryem Ana Evi'nin gerçekte Meryem'in yaşadığı bir ev olup olmadığı konusu da Türkiye Cumhuriyeti'ni her anlamda ilgilendiren bir konudur aslında...

Aziz Pavlus'un ve Yuhanna'nın bugünkü Türkiye topraklarında Hristiyanlığı yaymaya başlaması, yine bugünkü Türkiye topraklarında Hristiyanlığın pek çok kutsal mekanının bulunması, İncil'de anılan 7 Kilise'nin tamamının Türkiye'de olması yanı sıra Meryem Ana'nın da Türkiye'ye (Efes) gelip yerleşmiş olması elbette Türkiye için önem arz eder. Türkiye'de misyonerlik faaliyetlerinin ülke güvenliği açısından ele alınması veya inanç turizmi gibi konular makalemizin dışındadır.

Aşağıdaki bölümde **Efes Tezi** üzerine kısa bir özet sunmaya çalışacağız.

4.3. Meryem'in Efes'te yaşadığı konusu doğru mu?

İzmir Selçuk'ta Bülbül Dağı'nda (Mübadele öncesi İzmir'de yaşayan Rumların verdiği isimle *Panaya Kapulu*) yer alan Meryem Ana Evi'ni ziyaret ettiğinizde tanıtım kitapçıklarında Meryem Ana'nın bu evde nasıl yaşadığına dair bilginin Rahibe **Anne Catherine Emmerich**'e dayandığı bilgisine ulaşırsınız. **Ata Nirun**'un "*Meryem, Bülbül Dağı'nın Sırrı*" kitabı bu bilginin detaylarını sunar. **Anne Catherine Emmerich**, Almanya'nın Munster Bölgesi'nde Flamsk'ta 8 Eylül 1774'te doğmuş ve 1824'de ölmüştür. Çok yoksul bir hayat sürerken ailesinin rızası olmamasına rağmen, kendi isteği ile 13 Kasım 1802'de Dülmen'deki **Augustinian Rahibeleri**'ne katıldı. Kıdemli rahibelige yükseldi (1803). Hastalıklarından dolayı yatağa bağımlı hale geldi. Stigmatik bir rahibeydi. Yani İsa'nın çarmıhtayken yaşadığı acıları hissediyor ve vücudundan kanlar akmaya başlıyordu. 28 Mart 1813'de Münster Kent Ruhsal Meclisi onun stigmatik olduğunu rapor etti. **Dekan Bernard Ovenberg**, 1814'de Salzburg Tıp Dergisi'ne yazdığı "*Emmerich Fenomeni*" yazısıyla olayı onayladı. **Emmerich, vizyonlar görüyor ve bunları anlatıyordu. Bu vizyon anlatımları kayıt altına alınmıştır.** Alman yazar ve ozan **Clemens Maria Brentano** tarafından bu kayıtlar kitaplaştırıldı. Ölümünden sonra **Emmerich**, 1892'de Münster Piskoposu tarafından kutsandı (Nirun, 2016).

Konumuzla ilgili olarak **Emmerich**'in vizyonlardan biri de Meryem Ana'nın Efes yakınlarında olan **Evi** üzerinedir. **Bugün Meryem Ana Evi olarak bilinen İzmir Selçuk'taki, Bülbül Dağı'ndaki (Panaya Kapulu) Ev için tek kanıt, Emmerich'in vizyonlarıdır.**

1850'li yıllardan itibaren **Meryem Ana Evi**'nin yeri aranmış ve tespit edilmiştir. 1903'de **Papa Leon XIII**, sonra **Papa Pius X** Meryem Ana'nın Efes'te yaşadığını savlayan Efes Tezi'ni desteklediler. 1900'lü yıllardan itibaren mülkiyet işleriyle ilgili gelişmeler oldu. 23 Ekim 1932'de mülkiyet Katolik Kilisesi'nin eline geçti. Arkeolojik çalışmalarla **Efes Tezine** destek sağlandı. **Amerikan Quatman Vakfı** ve **İsviçreli Dr. Gschwind** tarafından Meryem Ana Evi'ne ciddi fonlar sağlandı. 6 Mayıs 1951'de İzmir Katolik Kilisesi'nin desteğiyle "Panaya Kapulu Restorasyon ve Yaşatılması Derneği (Bugünkü adıyla Meryem Ana Derneği)" kuruldu.

5 Haziran 1951'de Vatikan Radyosu'ndan şu konuşma duyuldu:

"*Efes Geleneği ve Panaya Kapulu'daki Hz. Meryem Evi'nin varlığı, kendini hayallere kaptıran, meczup bir kadından doğan bir efsane değildir. Catherine Emmerich bu inancı kendisi yaratmadı, sadece açık tarifler yaparak onayladı ve bu tarifler yetkili kimseler tarafından kontrol edildikten sonra gerçekliği anlaşıldı. Böylece Emmerich'in gerçeği uzaktan gördüğü kabul edildi. Emmerich'in yaşadığı Dülmen'le,*

*Efes arasındaki uzaklık çok olduğuna göre, bu doğadışı olay, Allah'ın izni olmaksızın izah edilemez... Gerçeğe çok yakın olan bu inancı destekleyen belgeler vardır ve şunlardır; Efes'te en az 3. Yüzyıldan beri **Hazreti Meryem**'e ithaf edilmiş bir kilise vardı ve o dönemdeki dini yasalar gereği ancak azizlerin yaşadıkları ve öldükleri yerlerde kilise inşa edilebilirdi ve **431 Konsülü** burada yapıldı. (...) Demek ki **Havari Yuhanna M.S. 37-48** arasında **Efes**'e gelmiş ve kendisine emanet edilen **Hazreti Meryem**'i de yanında getirmiştir ve **Hazreti Meryem** son günlerini onun yanında geçirmiştir...” (Nirun, 2016. S. 73).*

Efes tezi kabul edildikten sonra, Meryem Ana'nın 63 yaşında Meryem Ana Evi'nde göğe çekildiği yine **Emmerich**'in vizyonlarıyla öğrenilen, inanca dayalı bir bilgidir. Böylece Meryem Ana, tıpkı Oğlu İsa gibi GÖĞE çekilmiştir. Böylece herhangi bir insan olmaktan daha da uzaklaşıp tanrısallığa biraz daha yaklaştırılmıştır. Meryem Ana'nın bedeniyle mi yoksa sadece ruhuyla mı göğe çekildiği tartışma konusu olmuştur. Bedenin dünyada kaldığı tezine göre **Aziz Yuhanna**, Meryem Ana'yı Meryem Ana Evi'nin yakınına defnetmiştir. Mezar yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak bilindiği iddiaları da vardır. Ata Nirun (2016), Meryem Ana'nın mezarının Bülbül Dağı'nda olması ve bulunması halinde gerçek İncil'in de bulunabileceğini ve Hristiyanlık ile İslam arasındaki ihtilafların kalkabileceği üzerinde durmuştur.

Şimdi biz **Meryem Ana**'nın göğe yükselişinin **15 Ağustos** tarihi olarak kabul edildiği ve bu tarihte Meryem Ana Evi'ne Hristiyanlar tarafından **hac ziyaretinde** bulunduğu üzerinde duralım.

Gerçekten **15 Ağustos**'ta göğe yükselen İsa'nın annesi Meryem midir? Cevabımız elbette '**hayır**' olacaktır. Çünkü bu tarih; Ana tanrıça **ANAHİT**, Efes'te **ARTEMİS** ile ilgilidir.

Mehmet Yılmaz'ın “Ermeni Mitolojisi Üzerine Bir Değerlendirme” isimli makalesinden aktarıyorum:

*“**Anahit (Ardvi Sura Anahita):** Perslerden alınan Tanrı Ahura Mazda'nın kızıdır. Yeryüzüne dökülen bütün suların ve kozmik okyanusun tanrısı olarak kabul edilir. Rüzgâr, yağmur, bulut ve sulu karı temsil eden dört atın çektiği bir arabayı sürer. Ermeni panteonunda fazilet ve alçakgönüllülüğün sembolü, aynı zamanda ataların koruyucu tanrıçası **Anahit, Aramazt ve Vahakn**'la beraber kadim Ermenistan'ın üç koruyucu tanrıçasından biri sayılmıştır. Pers kültüründen ve Zerdüşt dininden beslenen **Anahit kültü** M.Ö. 4. yüzyıl civarında Anadolu'da, Yunanistan'da ve daha sonraları Roma'da oldukça yaygındı. Onun onuruna **15 Ağustos**'ta **beyaz boğalar kurban edilir**, kurban edilen hayvanın kanı, Hristiyanlıktaki vaftize benzer şekilde insanlara sürülürdü. “**Besleyici Ana, Altın Ana**” isimleriyle tesmiye olunan **Anahit, Khorenatzili Moses**'in tarihinde son derece güzel bir genç kız olarak tasvir edilir. Yunan panteonunda **Artemis**, Roma panteonunda ise tanrıça **Diana** ile **aynileşmiştir**.” (Yılmaz, 2010).*

Yine gördüğümüz üzere İslam'ın tanıdığı Hz. Meryem ile Anatanrıça kişiliği kazanmış Hristiyanların Meryem'i aynı kişi değildir.

Efes tezi üzerine şunu sormak gerekir: Hristiyanlar, Meryem Ana kişiliğinde Efes'te Artemis tapımını mı gerçekleştirmek istemektedir?

4.4. Meryem adının etimolojisi:

Bu bölümde Meryem adının etimolojisini inceleyerek yine Ana tanrıçanın izini süreceğiz. **Kürşad Haldun Akalın** “Antik Mısır’da Meryem isminin yazılışı **mr** sözcüğüyledir, **sevilen** anlamına gelir.” bilgisini paylaşmaktadır (Akalın, 2016). İsmi kökeni Mısır dili olmalıdır (Nirun, 2016. S. 273.).

Meryem kelimesinin İbranice türevleri Kitab-ı Mukaddes’te şu şekilde yer alır:

- 1) Sıfat מר (mar), **acı** anlamına gelir (Tekvin 27:34, Çıkış 15:23).
- 2) Dişil isim מרה (morra), **acıyı** ifade eder (Süleyman’ın Özdeyişleri 14:10).
- 3) Dişil isim מרה (mora), aynı zamanda **acı** anlamına da gelir (Tekvin 26:35).
- 4) Eril isim מרור (maror), **acı şey veya acı ot** anlamına gelir (Çıkış 12: 8, Sayılar 9:11).
- 5) Dişil eşdeğer מרורה (merora), **acı şey, safra veya zehir** anlamına gelir (Eyüp 13:26, 20:25).
- 6) Dişil isim מררה (merera), yani **safra** (Resüllerin İşleri 16:13).
- 7) Sıfat מרירי (meriri), **acı** anlamına gelir (Tesniye 32:24).
- 8) Dişil isim מרירות (merirut), **acılık** anlamına gelir (Hezekiel 21:11).
- 9) Eril isim ממר (memer), **acıyı** ifade eder (Süleyman’ın Özdeyişleri 17:25).
- 10) Eril isim ממרור (mamror), **acılık** anlamına gelir (Elçilerin İşleri 9:18).
- 11) Eril isim תמרור (tamrur), **acılık** anlamına gelir (Hoşea 12:14, Yeremya 6:26). (Miriam meaning).

Görüldüğü gibi **Meryem** ismi **ACI** ile ilgili anlamlar taşımaktadır. Kilise Babaları olan **Philo** ve **Origen**, İbranice kaynakları göstererek **mar (acı), yam (deniz)** açıklamasını getirirler. **Aziz Jerome**, Miryam’ın “**Denizin Hanımı**” anlamına geldiğini ve bunun bir yıldız adı olduğunu söyler. 9. Yüzyıl sonunda yazılmış olan *Bamberg Yazması*’nda aynı yıldızın adı “**Stella Maxis**” tir (Nirun, 2016. S. 273.).

Kaynaklarda rastlamamakla beraber biz de MAR kelimesini Farsça’daki anlamıyla YILAN olarak kabul etmeyi öneriyoruz. Yukarıdaki anlamlarıyla MAR acı anlamındaydı. Bu acı, yılanın zehiri olabilir. Ayrıca Yılan, şifanın ve tıbbın da sembolüdür. Selçuklu döneminde hastanelere Şifa evi / Yılan Evi anlamında **Maristan / Bimaristan** dendiğini hatırlayalım.

Bu durumda MERYEM; Yılan + Su, Sudaki Yılan anlamını taşır.

Bütün bu anlamlar; Deniz, su, yılan, hanım, yıldız... Bizi ANA TANRIÇA’ya götürür. Baştan beri anlattığımız üzere bunlar Ana Tanrıça’nın unvanlarıdır.

4.5. Kur'an Meryem Hakkında Ne Bildirir? İslam'da Ana tanrıça Nereye Gizlenmiştir?

Yukarıda yer alan bütün bilgiler **Meryem Ana**'nın Ana Tanrıça ile kaynaşmış bir kişilik olduğunun göstergesidir. İslam dininde de bu saflığın ve temizliğin ifadesi olan özel kadından bizzat kendi ismiyle anılan Sure'de, Meryem Suresi'nde şöyle söz edilmektedir:

“16 - (Ey Muhammed!) Kur'an'daki **Meryem** kıssasını da an (insanlara anlat). Hani o, ailesinden ayrılarak (evinin veya mescidin) doğu tarafında bir yere çekilmişti.

17 - Sonra ailesiyle kendisi arasına bir perde koymuştu. Biz ona meleğimiz (Cebrail)i gönderdik de ona tam bir insan şeklinde göründü.

18 - **Meryem:** "Ben senden **Rahmân** (olan Allah) a sığınırım. Eğer Allah'tan korkuyorsan (dokunma bana)" dedi.

19 - Melek: "Ben, sana temiz bir oğlan bağışlamak için, Rabbinin gönderdiği bir elçiyim" dedi.

20 - **Meryem:** "Benim nasıl çocuğum olabilir? Bana hiçbir insan dokunmamıştır. Ben iffetsiz de değilim" dedi.

21 - Melek: "Bu, dediğin gibidir. Ancak Rabbin buyurdu ki: Bu (**babasız çocuk vermek**), bana pek kolaydır. Hem biz onu nezdimizden insanlara bir mucize ve rahmet kılacağız. Hem, bu önceden (ezelde) kararlaştırılmış bir iştir." dedi.

22 - Nihayet (Allah'ın emri gerçekleşti) **Meryem İsa'ya gebe kaldı** ve o haliyle uzak bir yere çekildi.

23 - Sonra doğum sancısı onu bir hurma dalına tutunup dayanmaya zorladı. "Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim" dedi.

24 - Melek, Meryem'e, aşağı tarafından şöyle seslendi. "Sakın üzülme, Rabbin alt tarafında bir ırmak akıttı."

25 - "Hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine devşirilmiş taze hurmalar dökülsün."

26 - "Ye, iç, gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birini görürsen, ben **Rahmân** (olan Allah)a bir oruç (susmak) adadım. Onun için bugün hiçbir kimseyle konuşmayacağım" de.

27 - Sonra **Meryem** onu (İsa'yı) yüklenerek kavmine getirdi. Onlar (hayretler içinde şöyle) dediler: "Ey Meryem! doğrusu sen görülmemiş bir şey yaptın."

28 - "Ey Harun'un kızkardeşi! Senin baban kötü bir adam değildi, annen de iffetsiz bir kadın değildi."

29 - Bunun üzerine Meryem çocuğu gösterdi. Onlar; "Biz beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?" dediler.

30 - (Allah'ın bir mucizesi olarak İsa şöyle) dedi: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. O bana kitab verdi ve beni bir peygamber yaptı."

31 - "Beni, nerede olursam olayım mübarek kıldı. Hayatta bulunduğum müddetçe namaz kılmamı ve zekat vermeme emretti."

32 - "Beni anneme hürmetkar kıldı. Beni zorba ve isyankar yapmadı."

33 - "Doğduğum gün, öleceğim gün ve dirileceğim gün selam ve emniyet benim üzerimedir."

34 - İşte hakkında (yahudilerle hıristiyanların) ihtilaf edip durdukları **Meryemoğlu İsa**'ya dair Allah'ın sözü budur." (Meryem Suresi, 16-34, Elmalılı Meali).

Görüldüğü gibi Meryem'in bakire olarak, babasız doğum yaptığı Kur'an tarafından tasdik edilmektedir. Ancak Kur'an'da, tanrıçalara ait diğer özelliklerin Meryem'e atfedildiğine dair ayetlere rastlanmamaktadır. Meryem'i anan daha pek çok Kur'an ayeti vardır. Ancak burada konumuzla ilgili olarak Maide -116. Ayetin mealini vererek yetineceğiz. Bu ayet Hz. İsa'nın da, annesi Meryem'in de ilah Rab / Tanrıça olmadığını Kur'an'da ve İslam inancındaki işaretidir:

"Allah kıyamet günü şöyle diyecek: **"Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara Allah'ı bırakarak beni ve anamı iki ilah edinin dedin?"** İsa da şöyle diyecek: "Seni bütün eksikliklerden uzak tutarım. Hakkım olmayan bir şeyi söylemem benim için söz konusu olamaz. Eğer ben onu söylemiş olsaydım elbette sen bunu bilirdin. Sen benim içimde olanı bilirsin, ama ben sende olanı bilemem. Şüphesiz ki yalnızca sen gaybları hakkıyla bilersin." (Maide Suresi, 116. Ayet).

Bununla birlikte İslam'ın batınî açılımlarında, şerri hükümlerce kabul edilmese de Tanrı'nın dışıl yönü, yaratıcı, bereketlendiren, koruyan ve şifa veren yönü hem Kur'an ayetlerine sırlanmış hem de İslam inanç sistemine işlenmiştir, diyebiliriz. Bu da yeni bir çalışma konusunun kapısını önümüze açar. Kısaca değinelim:

Yukarıda eril özelliğiyle EL tanrısını gördük. ALLAH lafzı eril EL ve dışıl LA tanrısal özelliklerinden oluşuyor iddiasında bulunabiliriz. TEVHİD inancı Hermetik ilkelerden "Bir'deki İki; İkideki Bir'e" uygun olarak ele alınabilir. Tek bir tanrının hem eril hem dışıl özellikleri olabilir. Aslında Esmâül Hüsnâ'nın açılımı bunları vermektedir. BESMELE lafzına bakalım: Rahman ve Rahim olan ALLAH, der. Rahman eril özelliği, Rahim ise dışıl özelliği barındırır. İkisi birdir, birde ikisi de vardır. Bu durumda RAHİM, besmeledeki gizli ana tanrıça, mitolojik anadır, diyebiliriz.

Konumuzla ilişkili olarak Meryem Suresi'nin orjinalinde Meryem'in seslendiği tanrı Allah değil, **Rahman**'dır (18. ve 26. ayetler). Bu durumda Meryem'in **RAHİM** olduğu düşünülebilir mi?

Bitirirken; Astarta, İştâr, Aşera gibi ana tanrıça isimlerinin STAR, yıldız anlamına geldiğini, Meryem'in de yıldız (deniz yıldızı) unvanına sahip olduğunu söylemiştik. Kur'an-ı Kerim'de Necm (Yıldız) Suresi'nin 49. Ayeti "*Ve ennehu huve rabbuş şî'râ.*" dır. Yani "**Ve Muhakkak ki ŞİRA'nın Rabbi O'dur.**" Şeklinindedir. **ŞİRA'nın Sirius** yıldızı olduğu söylenir. Peki, Kur'an'ın bildirdiği **Şira**, Ana tanrıça **Aşera** olabilir mi?

(...)

Meryem Ana'nın Hristiyanlıkta aldığı rol, İslam dininde Hz. Fatıma'ya verilir. **Ersoy**, bu konuda bize şunları bildiriyor:

"Tanrı kâinatı yarattığında, daha kara parçaları yokken, yer ve gök su iken, Kandilde bir Nur parladı. Bu nur'un içinde bir kadın gözüktü. Başında bir Taç, iki kulağında iki Küpe, belinde de bir Kemer vardı. Cebrail Nur içinde Kadın'ı görünce hayrete düştü. Hakk'a niyaz etti, kim olduğunu bilmek istedi.

Hakk'dan bir nida geldi; dedi: "Ey Cibril, O, Cennetin Seyyidesi Fatıma-tüz Zehra'dır."

Cibril sual etti: "Ey Tanrım, ne kadar güzeldir."

Tanrı buyurdu: "Biz O'nu nur âlâ nur'dan yarattık."

Cibril sual etti: "Ya Rab, başındaki nedir?"

Tanrı buyurdu: "Başındaki Taç, Tac-ı Devlettir ki bu Muhammed Mustafa'dır."

Cibril, belindeki sual eyledi.

Hakk buyurdu: "Ya Cibril, belindeki de Kemer olup, Fatıma'nın helâli olan Ali'dir."

Cibril sual etti: "Kulaklarındaki nedir?"

Hakk buyurdu: "Şebber-ü Şübber (Hasan ve Hüseyin) Cennetin Efendileri."

*Bu mitik anlatımda Fatıma, **başında tacı ile bir kraliçe** olarak tanımlanır. Nasıl ki Meryem Ana'ya cennetin kraliçesi denir, aynı şekilde Muhammed Mustafa da Fatıma'nın **cennet kadınlarının efendisi** olduğunu söyler. Babası Muhammed Mustafa ona ayrıca "**Ümmü Ebîha**" yani "**Babasının Annesi**" lakabını verir. Ayrıca Muhammed'in soyu "**kevser**" olarak nitelenen Fatıma'dan devam eder ve kâh bereket kâh şifa için "**Fatıma'nın Eli**"nden yardım istenir. Bu benzerlikler ve niteliklerden hareketle **Ana Tanrıça arketipi ile Fatıma arasında bir bağ kurulabileceği öne sürülür.**" (Ersoy, 1996).*

5. Sonuç:

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki; İsis, İnanna, İştar, Astarte, Aşera, Artemis, Kibele gibi isimlerle anılan Ana tanrıça'ya ait bütün özellik ve unvanlar Hristiyanlıkta Meryem Ana'da toplanmıştır. Meryem Ana'nın Efes'te yaşadığı ve buradan 15 Ağustos'ta göğe yükseldiğiyle ilgili inanış ile tanrıça Artemis'e Efes'te tapılması ve M.S. 431'de gerçekleştirilen Efes Konsülü'nde Meryem Ana'nın *Teotókos* unvanı alması arasında tesadüf ile açıklanamayacak çok sıkı bağlar vardır.

Kaynaklar:

1. Akalın, K.H. (2016). Göğün Kraliçesi İsis' in Geri Dönüşü: Hristiyanlıkta Meryem Ana Tapınması/The Queen of Heaven Isis Come Back: The Mary Worship in Christianity. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, (45), 81-107.
2. Baring, A. & Cashford, J. (1993). *The myth of the goddess: Evolution of an image*. London: Arkana Penguin Books.

3. Batuk, C., & Koroğlu, M. (2016). Bir Yahudi Tanrıçası Olarak Aşera. *OMUIFD: Ondokuz Mayıs University Review of the Faculty of Divinity*, 41, 19-36.
4. Bayat, F. (2007). Türk Mitolojik Sistemi 2 (Kutsal Dişi – Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlk Mitolojik Kategoriler – İyeler ve Demonoloji). Ötüken Yayınevi, İstanbul.
5. Caner, E. (2004). *Kutsal fahişe 'den Bakire Meryem'e toprak ve kadın*. İstanbul: Su Yayınları.
6. Çığ, M. M. (2006). *Orta Doğu uygarlık mirası-2*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
7. Ersoy, E. (1996). Ana Tanrıça Kültü, Anadolu Aydınlanma Vakfı. https://scholar.google.com.tr/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=elif+ersoy%2C+ana+tanr%C4%B1%C3%A7a&btnG= (Erişim: 25.07.2018).
8. Gordon, R. L. (1972). Mithraism and Roman Society:* Social factors in the explanation of religious change in the Roman Empire. *Religion*, 2(2), 92-121.
9. Green, M. (1999). The celtic goddess as healer. In S. Billington, & M. Green (Ed.), *The concept of the Goddess* (pp. 26-40). New York: Routledge.
10. Hall, M.P. (2017). Tüm çağların Gizli Öğretileri, Mitra Yayıncılık, 3. Basım, İstanbul, Ekim 2017.
11. Halsberghe, G. H. (1972). *The Cult of Sol Invictus*. Brill Archive.
12. Hooke, S. H. (1993). *Orta Doğu mitolojisi*. (Çev. A. Şenel). Ankara: İmge Yayınları.
13. İncil-Tevrat-Zebur, Aşera. <https://incil.info/arama/A%C5%9Fera> (Erişim: 31.07.2018).
14. İncil-Tevrat-Zebur, Meryem. <https://incil.info/arama/meryem> (Erişim: 29.07.2018).
15. Kabağaçlı, C.Ş. (2001). *Hey Koca Yurt*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
16. Kabağaçlı, C. Ş. (Halikarnas Balıkcısı) (2005). *Anadolu tanrıları*. Ankara: Bilgi Yayınları.
17. Kurt Fidan, M. (2013). Ana Tanrıçalardan Bakire Meryem'e: Kadının Mitolojik Öyküsü. II. Türkiye Lisanüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı IV, S. 927-944, Bursa.
18. Kurtul, G. (2017). Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlığa Geçişi. <https://tarihdenizi.wordpress.com/2017/04/01/roma-imparatorlugunun-hristiyanliga-gecisi-gokhan-kurtul/> (Erişim: 30.07.2018).
19. Küçük, M.A. (2013). Geleneksel Türk Dini'ndeki 'Ana/Dişil Ruhlar'a Mitolojik Açından Bakış. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Nisan/2013, 105-134.
20. Meryem Suresi, 16-34, Elmalılı Meali. <http://www.enfal.de/melmalili/meryem.htm> (Erişim: 31.07.2018).
21. Miriam meaning. <http://www.abarim-publications.com/Meaning/Miriam.html#.W0WXsNUzBIU> (Erişim: 31.07.2018).
22. Nirun, A. (2016). Meryem, Bülbül Dağı'nın sırrı, Wizart Edutainment, İstanbul.

23. Nösström, B. M. (1999). Freyja-A Goddess with many names. In S. Billington, & M. Green (Ed.), *The concept of the goddess* (pp. 68-77). New York: Routledge.
24. Preston, J.J. (2005). Goddess worship: An overview. In *The encyclopedia of religions* (Vol. 6, pp. 3583-3592). New York: Macmillian.
25. Sivri, M., & Kuşça, S. (2013). Halikarnas Balıkcısı'nın Eserlerinde Mitlerin İzleri Ve Karşılaştırmalı Mitolojiye Katkısı. *Milli Folklor*, 25(97), 39-52.
26. Weigall, A. (2002). *Hristiyanlığımızdaki putperestlik-Pavlus Hristiyanlığına dair bilimsel bir eleştiri-* (Çev. E. Erdoğan). İstanbul: Ozan Yayınları.
27. Yavuz, Ş. (2013). Meryem Ana ve topografyanın Ana Kültü ile inşası veya helenizme vurulan vahiy-eksenli prototip aşısı. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 9-24.
28. Yılmaz, M. (2010). Ermeni Mitolojisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 17(43).